

udělovati šlechtické tituly. (Bylo by záhodno, aby sem byly důvěrně sděleny skutečné důvody zatčení Bródyho.)

Vyslanec:
Miloš Kobr

AMZV ČR, PS I, Budapešť 1938, č. 72/1. Originál, strojopis.

¹ Článok nie je pripojený k dokumentu. László Ottlik bol šéfom časopisu Pester Lloyd a poslanec parlamentu.

² A. Vološin sa 26. 10. 1938 stal predsedom autonómnej vlády Podkarpatskej Rusi.

³ Návšteva I. Csákyho vo Varšave sa uskutočnila 5. 10. 1938.

⁴ Bol ministrom obrany v predchádzajúcej vláde B. Imrédyho.

⁵ Regent M. Horthy 28. 11. 1938 opäť poveril B. Imrédyho zostavením novej vlády.

⁶ K. Hubay, poslanec s fašistickou orientáciou.

⁷ F. Szálasi, zakladateľ Strany národnej vôle, neskôr Národnosocialistickej strany, vodca fašistického hungaristického hnutia, v rokoch 1938 – 1940 uväznený.

⁸ Maďarská delegácia 9. 12. 1938 v právnej komisii predniesla návrh na dohodu o amnestii, ktorú česko-slovenská delegácia poslala vláde na posúdenie. – AMZV ČR, PrS, kart. 65, f. 6, č. 175 358/VI-4/38.

⁹ Keď sa A. Bródy ako predseda autonómnej vlády Podkarpatskej Rusi na zasadnutí česko-slovenskej vlády 26. 11. 1938 otvorene postavil na stranu návrhu maďarskej vlády, aby o budúcnosti Podkarpatskej Rusi rozhodol plebiscit, ústredná vláda ho odvolala z jeho postu. Súčasne bol pozbavený poslanskej imunity, 28. 11. zatknutý a daný do vyšetrovacej väzby na Pankráci. Bol obvinený z vlastizrady, zo spolupráce s maďarskými vládnymi orgánmi s cieľom pripojiť Podkarpatskú Rus k Maďarsku.

¹⁰ Pozri dok. 73.

¹¹ Československá tlač uvádzala aj iné usvedčujúce argumenty o protištátnej činnosti Bródyho. Pri domovej prehliadke polícia našla aj originál dohody s maďarskou vládou, podľa ktorej v prípade pripojenia Podkarpatskej Rusi k Maďarsku na základe plebiscitu Bródy okrem barónskeho titulu mal získať aj dva veľkostatky.

69

7. – 10. december 1938, Budapešť.

Správa predsedu delimitačnej komisie Š. Janšáka o rokovaní s maďarskou delegáciou o vzájomnej výmene obcí pri slovensko-maďarskej demarkačnej čiare.

Správa

Dňa 7. decembra boli dve zasadnutia; jedno dopoludnia o 9.30 hod., druhé odpoľudnia o 18.00 hod. Prvé zasadnutie bolo zasadnutím delimitačnej komisie, v ktorom čítali a schválili sa podpísmi oboch predsedov protokoly predchádzajúcich desiatich zasadnutí. Potom predseda slovenskej delegácie zdôraznil, že treba čo najskôr riešiť otázku výmeny celých obcí, pretože ináč nemožno vlastnú delimitáciu previesť. Súčasne poukázal predseda slovenskej delegácie na komplex otázok a problémov, ktoré sa objavujú v súvislosti s voľbou hranice katastra za definitívnu štátnu hranicu. V tejto otázke opieral sa predseda na mienku slovenského experta Ing. Rykla, ktorú možno resumovať nasledovne:

Tvar demarkačnej čiary. K posúdeniu tvaru zakresu demarkačnej čiary slovensko-maďarskej je treba si uvedomiť najprv to, čo viedlo autora tejto čiary, že jej dal tak nezvykle nerovný tvar, aký

táto čiara má. Demarkačná čiara mala vyznačiť hranice katastrálnych území (obcí) v tých úsekoch, kde tieto obecne hranice zostanú hranicami štátnymi. Preto je demarkačná čiara tak zožýbaná.

Zakreslenie demarkačnej čiary. Táto kľukatá demarkačná čiara bola kreslená z pomôcok podrobných (snáď katastru) do mapy malého meritka (snáď 1 : 360.000), t. j. do mapy, ktorá nie je dosť podrobná pre ciele rozhraničovacie. Z tejto mapy prenesená bola rozhraničovacia čiara ešte do menšej mapy (1 : 750.000). Vzhľadom na tvar čiary a na požiadavky, ktoré Maďari behom rozhraničovania uplatňovali a uplatňujú, dá sa súdiť, že oni podali arbitrom hotovú mapu so svojimi nárokmi, ktorú títo použili pre zakreslenie do mapy 1 : 750.000. Táto posledná mapa vyjadruje graficky maďarské územné požiadavky a rozhodnutím arbitrov sa stala medzinárodným dokumentom. Je treba poznamenať, že arbitri skoro všade prevzali maďarské požiadavky do svojho rozhodnutia bez zmeny, tam je demarkačná čiara kľukatá, a len na niektorých miestach sa od maďarských požiadaviek odchyľili, ako napr. pri Nitre, a preto je tam demarkačná čiara napriamená.

Vôľa arbitrov (la volonté des arbitres). Dá sa dôvodne predpokladať, že úmyslom arbitrov v súhlase s maďarskými požiadavkami bolo tiahnuť budúcu štátnu hranicu slovensko-maďarskú identicky s jestvujúcimi hranicami katastrov, ktoré sa mali stať pohraničnými. Delegácia slovenská si bola pri štúdiu delimitačného princípu toho vedomá, ale z dôvodov orientačných pre seba a taktických, pre spoločné jednanie preštudovala aj možnosť delimitovania podľa demarkačnej čiary. Dúfala tým získať prípadné námety ku kompenzáciám. Pri štúdiu tejto zásady vyšlo najavo, že delimitovaním podľa nakreslenej demarkačnej čiary, ak by maďarská delegácia na taký princíp pristúpila, bolo by Slovensko vo výhode s plochou asi 22.000 hektárov. Pri tom je treba zdôrazniť, že táto plocha je len približnou, lebo z nepresných máp niekoľkonásobným prenášaním demarkačnej čiary z mapy do mapy sa presnejších výsledkov nedá docieľiť. Dľa informácie generála Viesta pri prenášaní hraničnej čiary z mapy 1 : 750.000 do máp 1 : 75.000 podarilo sa mu posunúť demarkačnú čiaru smerom na územie maďarské. Keby bola bývala táto čiara zakreslená riadne, bol by prebytok v prospech Maďarska menší.

Jednanie s maďarskou delegáciou o delimitačnom princípe dňa 7. decembra 1938. V spoločnom zasadnutí slovenskej a maďarskej delegácie poukázal predseda slovenskej delegácie na nevýhodnosť odovzdávania celých katastrov pre Slovensko a sledoval pritom úmysel pohnúť maďarskú delegáciu k ústupčivosti v otázkach, na riešení ktorých má Slovensko záujem. Dotkol sa prípadného použitia demarkačnej čiary za budúcu štátnu hranicu. Toto poznamenanie malo za následok, že predseda maďarskej delegácie hneď na to kategoricky upozornil, že maďarská delegácia trvá na princípe odovzdania celých katastrálnych území a že by pre ňu upustenie od tejto zásady znamenalo nutnosť opätovného arbitrážneho výroku.

Slovenská delegácia sa rozhodla podržať princíp celých katastrov. Slovenská delegácia na to po opätovnom komisionálnom skúmaní vecí, uvedomiac si postup genezy demarkačnej čiary, jej súčasný charakter, vady jej zakreslenia v mapách, jej nedostatočnú podrobnosť pre ciele vytyčovania hraníc, došla konečne k presvedčeniu, že nebude trvať na zmene princípu, ktorý bol dosiaľ s výhradou konečného odobrenia slovenskej vlády, sledovaný pri spoločných jednaniach oboch delegácií, t. j. na odstúpení od princípu odovzdania celých katastrálnych obcí. K tomuto rozhodnutiu došla tým skôr, že podľa svojho vlastného presvedčenia slovenská delegácia si bola vždy – i keď z taktických príčin manévrovala ináč – vedomá výhod zachovania sebestačných administratívnych celkov obecných na štátnych hraniciach a nevýhod rozkúskovania takých celkov delimitovaním podľa demarkačnej čiary.

Slovenská delegácia si uvedomila márnosť pokusov zmeniť stanovisko maďarskej delegácie

v tejto veci a márnosť nového dovolávania arbitrov. Slovenská delegácia si v tomto smere nečini ilúzie o výsledku nového arbitrážneho rozhodovania, ak by k nemu došlo, lebo je presvedčená, že úmyslom arbitrov skutočne bolo prisúdiť Maďarsku celé katastre, o ktoré tu ide a že by prípadným novým rozhodovaním bol tento princíp znovu potvrdený.

Ovšemže slovenská delegácia bude vždy pri svojich jednaniach znovu a znovu poukazovať na svoju kulantnosť a bude žiadať to isté aj od delegácie maďarskej vo veciach ústupkov v prospech Slovenska.

Predseda slovenskej delegácie poukázal v zasadnutí na to, že nemá dosiaľ svojou vládou schválený princíp, aby katastrálne hranice obcí stali sa hranicami štátu, a pokladá preto za možné vrátiť sa k revízii tohto princípu. Na to predseda maďarskej delegácie gróf Teleki protestoval proti tomuto úmyslu s hrozbou, že by v takom prípade predložil celú záležitosť arbitrom k rozhodnutiu. Celá táto otázka zostala otvorená, ale slovenská delegácia je si toho vedomá, že z dôvodov hospodárskych i administratívnych bude musieť na princíp celých katastrov pristúpiť, ale z taktických dôvodov ponecháva si toto pristúpenie na neskoršiu dobu.

Zasadnutie odpoľudnia tohože dňa týkalo sa otázky výmeny celých obcí. Predseda slovenskej delegácie zdôraznil, že slovenská vláda vylučuje a limine z pojednávania týchto 9 obcí: Lubeník, Turčok, Sirk, Kameňany, Rákoš, Ochtiná, Štítnik, Štós a Betliar. Ďalej analyzoval predseda slovenskej delegácie maďarskú ponuku s poukazom na disproporciu, čo sa týka počtu obcí, veľikosti vymenovaných teritórií i počtu obyvateľov. Najmä zdôraznil komunikačné nevýhody, aké by vznikli v doline Nitry, keby obec Veľký a Malý Kýr a Branč prešli do Maďarska, Komjatice a Šurany zase sa dostali na Slovensko. Na to odpovedal predseda maďarskej komisie splnomocnený Nickl, že ohľadom z pojednávania vylúčených 9 obcí musí si zadovážiť stanovisko svojej vlády. Pre riešenie komunikačných ťažkostí pri obci Veľký a Malý Kýr radil nám k stavbe náhradných komunikácií, obchádzajúcich chotár obce Veľký a Malý Kýr. Potom predniesol minister Nickl dôvody, podporujúce ich ponuku výmeny, a síce tým spôsobom, že ocenil pôdu a objekty, ktoré sa na ponúkanom a žiadanom území nachádzajú. S poukazom na veľmi úrodnú pôdu v okolí Komjatíc a Šurian udali nám Maďari hodnotu tohto územia 35 miliónov pengő, šurian sky cukrovar cenia asi na 28 miliónov pengő, spolu hodnota toho, čo nám dávajú (6 obcí) je podľa nich 63 miliónov pengő. Naproti tomu hodnota územia 29 požadovaných obcí je podľa Maďarov len 22.8 miliónov pengő. Hodnota baní a inštalácií s nimi spojených na tomto území je podľa nich len 17 miliónov pengő, spolu celkovo 40 miliónov pengő.

Predseda slovenskej delegácie uviedol, že my sme nepreviedli ocenenie tak podrobné a na podklade súkromnoprávnom. Že my pri výmene mali sme na mysli momenty národnostné a národohospodárske v širšom zmysle a na tomto podklade sme ochotní vyjednávať a svoju ponuku podať. Nato bolo zasadnutie skončené.

Dni 8. a 9. decembra použité boli k spoločným poradám s ostatnými slovenskými komisiami a k príprave našej ponuky, ktorú sme podali v zasadnutí komisie na výmenu dňa 11. decembra dopoludnia.¹

Predseda slovenskej delegácie poukázal, že vedúcou zásadou výmeny je, aby sme korigovali alebo doplnili rozsudok viedenských arbitrov, pokiaľ je to možné z hľadiska etnografického. Pokiaľ by prišli aj v úvahu momenty hospodárske, nechceme a nemôžeme vytvoriť výmenou komplikovanejší hospodársky stav, ale stav jednoduchší (viď komunikácie pri Komjaticiach). Čo sa ocenenia týka, poukázal predseda slovenskej delegácie na prehnané ocenenie šurian skeho cukrovaru, ktorý pre nás nemá veľkú cenu vzhľadom na to, že máme veľmi bohatý cukrovarnícky priemysel napolo nezamestnaný. Nato podal predseda slovenskej delegácie Maďarom tento návrh na výmenu:

Žiadame obce: Čeklis, Komjatice, Malý Kýr, Veľký Kýr, Dolný Síleš, Horný Síleš, Černík, Izdeg, Mlynský Sek, Kostolný Sek, Šurany, Malý Várad, Nová Ves n.Žitavou, spolu 13 obcí o rozlohe 23.065 hektármi s 24. 947 obyvateľmi, z čoho 21. 292 je Slovákov, 3. 036 Maďarov. Z celkovej rozlohy treba odčítať 1.200 hektárov, ktoré si žiadajú Maďari v šurianskom chotári pre utvorenie svojich kolónií a ďalej 1.200 hektárov, čo je chotár kolónie Degeš, patriacej nám. Takže žiadame celkovo od Maďarov rozlohu 20. 600 hektárov.

Naproti tomu ponúkame Maďarom tieto obce: Kalaz, Veľké Hyndice, Pača, Hačava, Poproč, Rudník, Zlatá Idka, Vyšný Medzev, Nižný Medzev, Štós, Rozložná, Váhovce a Nižná Pokoradz, spolu 13 obcí. Z obce Štós ponúkame však len obec samú a južnú časť chotára. Podržíme si kúpele s príslušnými lesmi v rozlohe 1.050 hektárov. Taktiež z chotára obce Pača chceme podržať asi 600 hektárov, z obce Zlatá Idka 1.400 hektárov (štátne lesy), z obcí Nižný a Vyšný Medzev 2.150 hektárov, takže spolu ponúkame Maďarom rozlohu 22.700 hektárov s 13.700 obyvateľmi, z čoho 5.600 je Slovákov, 3.800 Maďarov a 3.500 Nemcov.

K tejto našej ponuke podali Maďari hneď po krátkej porade len medzi sebou tieto poznámky: Veľký a Malý Kýr bude im možno ťažké postúpiť z dôvodov prestižných, pretože obec je čisto maďarská a podľa názoru na ich najvyšších miestach pripojená bola na večnosť k Maďarsku. Sú však ochotní nám tu poskytnúť najväčšie možné výhody, čo sa týka železničnej peage.

Okrem toho poznamenávajú Maďari, že počet obcí nie je rozhodujúci, že je nepomer v počte obyvateľstva, ktoré im ponúkame a ktoré žiadame, že Štós chcú i s kúpeľmi, ináč by pre nich nemal ceny a proponujú nám ešte výmenu obcí Nižná Slaná, Hecekovce, Veľká a Malá Poloma.

Janšák

SNA, OF Š. Janšák, kart. 1, bez č. Kópia, strojopis.

¹ Spoločná porada prijala toto uznesenie: „Pokiaľ jde o výmenu území, nelze přijmouti za podklad jednání odůvodnění maďarské, které se zakládá na hospodářském a finančním ocenění odstoupeného území. Maďarská delegace na příklad oceňuje cukrovar ve Velkých Šuranech hodnotou 28 milionů pengő, není sporu o tom, že tento cukrovar nemůže míti tak vysokou cenu v Československu, kde dnes mnohé cukrovary pracují s omezeným provozem, anebo jsou vůbec zastaveny. Československá delegace chce proto učiniti protinávrh, přičemž by jej odůvodnila jednak ethnografickými, jednak dopravními a hospodářskými. vedená jsouc při tom názorem, že některé obce, jako Nižní a Vyšní Medzev, obec Štós (bez lázni) leží dopravně tak nevýhodně, že vybudování dopravních spojů by bylo zcela neúměrně významu, který ty obce pro Slovensko mají, vzhledem k tomu též, že obyvatelstvo je tam převážně německé. Bylo také uvažováno o možnosti změnění československý návrh v tom smyslu, že by nebylo požadováno vrácení obce Komjatice a Velké Šurany, které jsou národnostně tak uvědomělé, že nejsou vystaveny nebezpečí odnárodnění i kdyby byly pod maďarskou správou a žádat místo nich vrácení obce Čeklis a některých obcí na východním Slovensku u Košic. Československá delegace předá proto maďarské delegaci alternativní návrh jednak s obcemi Komjatice a Velké Šurany, jednak s obcí Čeklis a oněmi na východě Slovenska, a když by Maďari odmítli oba návrhy, skončila by jednání.“ – AMZV ČR, PrS, kart. 65, f. 12, č. 175 358/VI-4/38. Interné zasadnutie česko-slovenskej delegácie 7. 12. 1938.

12. december 1938, Bratislava.

Odpoveď slovenskej vlády na memorandum predstaviteľov maďarskej menšiny v Bratislave.

Slovenská vláda na memorandum z 8. novembra 1938¹ zdeľuje, že v želaniach vyslovených